

Τζορτζ Στάνερ

Για το ανυπέρβλητο νόημα της φιλίας

Γνωρίζουμε την υπερβατική αξία και τον ρόλο της φιλίας στην αρχαιοελληνική ευαισθησία. Η φιλία είναι το επιμίσθιο της ανθρώπινης ύπαρξης, ένα δώρο που δεν το αξίζει. Η πολιτισμικά αποδεκτή ομοερωτική φλέβα, ακόμα κι όταν είναι έκδηλη, αποτελεί απλή προσθήκη.

Το θαύμα εντοπίζεται βαθύτερα. Τίποτα δεν ξεπερνάει το «να είσαι φίλος για τον φίλο» (κατά τον υμνητικό λόγο του Σίλλερ). Ο θάνατος είναι σχεδόν προνόμιο, όταν γλιτώνει τον φίλο. Η απώλεια ενός φίλου είναι, με τη σειρά της, ανεπανόρθωτη (ενώ μπορεί κανείς να ξαναπαντρευτεί, να υιοθετήσει άλλο παιδί). Τρεις θρήνοι για τον χαμένο φίλο καθορίζουν τη γλώσσα της θλίψης στη λογοτεχνία και το αίσθημα της Δύσης: ο Γιλγαμές που κλαίει τον Ενκιντού, ο Αχιλλέας που ουρλιάζει πάνω στο λείψανο του Πατρόκλου, ο Δαβίδ που οδύρεται για τον Ιωνάθαν.

Η πηγή της φιλίας είναι αβυθομέτρητη. Μπορεί να αναβλύσει από μια φευγαλέα τύχη που κατακυριεύει τη συνείδηση, σαν ανεμοθύελλα ή σαν μελωδία. «Επειδή ήταν εκείνος· επειδή ήμουν εγώ» (Μονταίνι). Οι συγκεκριμένες περιστάσεις, τα υπαρξιακά χαρακτηριστικά είναι στην ουσία άσχετα και μη διαπραγματεύσιμα: είτε πρόκειται για σωματική χάρη, για κοινωνική συμβατότητα, για πραγματιστική συμμαχία και για αμοιβαία πάθη ή μίσση. Η πασίγνωστη ρήση του Ε. Μ. Φόρστερ μας καλεί να προδώσουμε την πατρίδα μας παρά τον φίλο. Η απρέπεια ακυρώνεται, όταν η φιλία ενώνει. Ο ασυγκίνητος ή η ασυγκίνητη στη φιλία, ο άφιλος ή η άφιλη από τύχη ή από σχέδιο, είναι εξόριστοι, οδοιπόροι της νύχτας, που δεν μπορούν να υπολογίζουν σε καμιά θερμή υποδοχή. Η φιλία μάς εξουσιοδοτεί να πούμε: «Εγώ είμαι εγώ, επειδή εσύ είσαι». Από την άλλη, δεν υπάρχει μονιμότερη πληγή ούτε πιο αθεράπευτο τραύμα από την προδομένη φιλία. Να φερθείς προδοτικά σε φίλο ή να προδοθείς από φίλο. Αφορμή μπορεί να είναι μια λέξη πεταμένη απερίσκεπτα, μια τετριμμένη χειρονομία. Αυτοί που βασανίστηκαν για να αποκαλύψουν ονόματα μιλούν για τις βουβές φωνές της φιλίας, που είναι πιο δυνατές απ' το μαρτύριο. Όσοι έσπασαν, στέλνοντας έναν φίλο στο θάνατο, ζουν την υπόλοιπη ζωή τους κομμένη στα δυο. Ο Ρενέ Σαρ, ποιητής και αντιστασιακός, καταθέτει τη μαρτυρία του στα φύλλα του Ύπνου (Les Feuilles d'Hypnos).

Στην παιδική ηλικία μπορεί να ωριμάσουν αδηφάγες φιλίες υπέρτατης σφοδρότητας. Απόλυτη αφοσίωση σημαδεύει την εφηβεία. Συνθήματα ανταλλάσσονται, μυστικές γλώσσες επινοούνται, τελετουργίες εμπιστοσύνης τελούνται. Η *contra mundum* οικειότητα γίνεται ζωτικότερη από οποιαδήποτε οικογενειακή ρουτίνα. Η εφηβεία είναι ο Μάιος και ο Ιούνιος της φιλίας. Κατά την ντεμοντέ μεγαλοστομία, η καρδιά, το πνεύμα και η αρχόμενη σεξουαλικότητα «συντρίβονται» από αμοιβαίες ανάγκες, από αμοιβαία αφοσίωση και από συμβιωτικές οικειότητες τέτοιας έντασης, που μπορεί να οδηγήσουν ως την αυτοκτονία. Το καλειδοσκόπιο της ενήλικης φιλίας είναι πολλαπλό. Απλώνεται πέρα από ιδεολογίες, εθνοτικούς φραγμούς, μακροχρόνιους χωρισμούς. Η φιλία όπως ήξεραν ο Όμηρος και ο Βιργίλιος, είναι απαραίτητη στον θυσιαστήριο παραλογισμό της μάχης, στην αλληλεγγύη των ένοπλων ανδρών απέναντι στον θάνατο. Έχει έναν κόκκο δυσάρεστης αλήθειας ο σαρκασμός του Λα Ροσφουκώ ότι στις ατυχίες ενός φίλου υπάρχει κάτι που δεν είναι εντελώς δυσάρεστο. Πρόκειται όμως απλώς για έναν κόκκο. Η γνήσια φιλία αγάλλεται με τις δάφνες ενός φίλου. Οι φιλίες των ηλικιωμένων έχουν τη δική τους χάρη. Συνεπάγονται τα δώρα της ανάμνησης, τις ειρωνείες που καθιστούν υποφερτές τις αρρώστιες.

Παλιοί φίλοι συναντιούνται στα δημόσια παγκάκια, μυρίζοντας τον αέρα για το άρωμα του θανάτου και μοιράζονται την απόκοσμη πίεση της κενότητας. Ο επιζών μιλάει μόνος του για να συνεχιστεί ο διάλογος. Οι θάλαμοι γηριατρικής, οι νυχτωδίες των οίκων ευγηρίας ξεχειλίζουν από αυτά τα μουρμουρητά, όπως ακριβώς οι «τελευταίες μαγνητοταινίες» του Μπέκετ. Ακόμη και στο τέλος, η φιλία είναι το αίνιγμα της χάρης που έχει δοθεί στον (εκπεσόντα) άνθρωπο.

Πηγή: [Εφημερίδα LIFO, 22.07.2023](#)

& Τζορτζ Στάινερ, «Περί Θανάτου», Μετάφραση: Σεραφείμ Βελέντζας, Εκδ. Αντίποδες.